

DUMITRU ȚEICU, *Studii istorice*, Editor Mirton, Timișoara, 2003, 99 p., 72 hărți și desene.

Lucrarea de față, apărută cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii și Cultelor, este dedicată istoricului Victor Spinei la moment aniversar, fiind redactată de cercetătorul Dumitru Țeicu, în prezent director al muzeului din Reșița.

Ea cuprinde studii și note de istorie medievală bănățeană, bazate pe cercetări și descoperiri arheologice din ultimul deceniu. Autorul urmărește conturarea unei imagini de ansamblu asupra vieții bisericii naționale într-un spațiu multiethnic.

În prefață sunt aduse lămuriri asupra rolului și rodului cercetărilor: „informațiile din documentele medievale atestă existența unui număr important de peste 150 de biserici și mănăstiri medievale în spațiul bănățean”. Se menționează faptul că s-a trecut la o conservare primară a

lăcașurilor de cult printr-un proiect de durată inițiat în anul 2002 și susținut financiar de Ministerul Culturii și Cultelor. Este acordată o atenție specială mănăstirilor Baziaș, Sirinia, Zlatița, unde s-au făcut descoperiri recente, care ne furnizează importante informații pentru reconstituirea evoluției arhitecturii ecleziastice din Banat.

Structura cărții este foarte sugestivă, cele patru capitole delimitând module distincte de idei, susținute de cercetările arheologice, pe baza unei documentații temeinice. Autorul prezintă etapele desfășurării lucrărilor pe un șantier arheologic, începând cu localizarea așezării și terminând cu pertinente concluzii. Capitolele lucrării sunt următoarele: *Așezări, Necropole, Monumente și Patrimoniu*.

Uneori izvoarele scrise oferă puține informații, dar acestea pot însemna repere interesante pentru o reconsti-

ture mai fidelă a evoluției așezării respective. Cercetările arheologice de durată, în cele mai multe cazuri au fost de amploare. Astfel, se poate realiza încadrarea corectă din punct de vedere cronologic a descoperirilor și completa, pe cât posibil, o imagine veridică a habitatului medieval. Aceste descoperiri sunt de o mare importanță arheologică, după cum afirmă Dumitru Țicu: „Documentație cu privire la locuințele din secolele XII-XIV, obținute prin cercetarea arheologică a vetrelor satelor de la Iliția, Gornea și Moldova veche, a oferit suportul încercării de reconstituire a locuinței și comparării acesteia cu locuințele din spațiul bizantino-balcanic și central-european”.

După cercetările arheologice de la vatra satului medieval Iliția, a necropolei medievale de la Șiputul Vechi și de la Turmu Severin, a analizei inventarului funerar, se conturează o imagine completă a Banatului medieval. Reies, astfel, interferențele culturale ale lumii bizantino-carpatice cu cele ale Europei Centrale, prin prezența Imperiului Bizantin, apoi a Țaratului româno-bulgar al Asăneștilor pe linia Dunării, ceea ce a avut urmări pe plan politic, cultural, confesional. Se regăsec și informații privitoare la începutul arhitecturii medievale cu fortificații și construcții ecleziastice.

Orice descoperire care poate oferi informații privind obiceiurile și legăturile culturale cu alte zone, reprezintă jaloane de mare importanță pentru o prezentare cât mai exactă a spațiului explorat. Informațiile expuse în carte sunt însoțite de hărți și desene, cu scopul de a elucida pe deplin fenomenele istorice. În acest sens trebuie menționate contribuțiile arhitecturii Dragoș Zipfl și ale desenatorului Maria Gyomber.

De un interes aparte se bucură descoperirea bisericii medievale de la Caransebeș. Informațiile documentare o fixează cronologic în cursul veacului al XIV-lea, fiind ridicată de călugării franciscani, iar orașul e pomenit ca reședință a nobilimii românești. Concluziile sunt deosebite pentru istoria acestor locuri. Este pusă în lumină viața elitelor românești din acea zonă, elite care au ocupat funcții importante pe plan local, au avut curți și proprietăți în vecinătatea Caransebeșului. Reprezentanții elitelor au fost înmormântați în criptele franciscane, ceea ce sugerează forța și puterea economică pe care au dobândit-o. Examinarea costumului și a podoabelor purtate întregeste tabloul obiceiurilor și tradițiilor: „Cele 12 piese de podoabă din aur și 43 de piese din argint arat aduc o astfel de mărturie asupra lumii românești, a elitelor acestei lumi în secolele XIV-XVI. Demersul nostru dorește să pună în discuție gusturile și rafinamentul nobilimii românești din districtul Caransebeș pe de o parte, cât și integrarea ei confesională în cadrul bisericii catolice. Dacă cel dintâi aspect al problemei a fost admis și evidențiat chiar de autorul cercetării, chestiunea confesională a nobilimii românești din Caransebeș a fost tratată pe linia ortodoxă tradițională, în pofida evidențelor istorice”.

De remarcat importanța acestor studii în evidențierea adevărului istoric, ca o preocupare aparte a istoriografiei bănățene, privind viața religioasă și instituțiile ecleziastice ortodoxe din Banat în Evul Mediu. După cum menționează autorul, chiar dacă izvoarele istorice oferă puține informații, arheologia are un rol relevant, ajutând la plasarea pe loc a acestor așezăminte monastice. Dumitru Țicu face și un scurt istoric al cercetărilor metodice pe această temă, concludând că acestea constituie elemente solide în „reconstituiri viabile ale istoriei sociale, ale istoriei politice și confesionale a Banatului în Evul Mediu”.

Sunt puse în evidență câteva familii de nobili care au avut contribuții majore în formarea de ținuturi și construcția lăcașurilor de cult, ca Ioan și Ladislav Bizere cu posesiunile sale în bazinul Bistrei și Pogănișului și cele două familii nobiliare de români, Nicolae de Bizere și Mihai de Cerna, care, pentru meritele și contribuția financiară la întreținerea cetăților de pe linia Dunării, au primit în stăpânire domeniile cetății Drencova.

Mai este abordată și problema arhitecturii ecleziastice din secolele XIV-XV, unde sunt menționate locașuri monahale ortodoxe. Autorul se oprește și asupra mănăstirilor Svinia, Drencova, Moldova Veche, Baziaș, Cuvin, Sirinia, Cusici, Zlatița, Moravița, Șemlacu Mic, Mesici, Remetea Mare, Rudna, Cebza și Berzovia. Din observațiile sale reiese faptul că secolul al XIV-lea marchează constituirea fermă într-o formă instituționalizată a monahismului local în lumea românească de la sud de Carpați și a existenței unui cler monahal ortodox activ.

Demersul autorului are în vedere și studierea ceramicii smălțuite, a modului cum s-a produs și s-a răspândit ea în zona Banatului. Acest factor ajută la o cunoaștere mai nuanțată a vieții materiale, fiind un segment important din marele ansamblu de tradiții și preocupări. Autorul conchiziunează: „Fără îndoială, poziția geografică a Banatului, aflat la o răscruce de drumuri europene și în același timp la o zonă de convergență a intereselor unor mari puteri medievale, precum Imperiul Bizantin, Regatul Ungar și Țaratul româno-bulgar al Asăneștilor a determinat rolul de coridor geografic și cultural, și explică în același timp influențele culturale exercitate la începutul evului mediu”.

Cartea lui Dumitru Țicu constituie un mănunchi dens de studii istorice de o mare importanță atât pentru specialiști cât și pentru cititorul obișnuit. Ea urmărește să reflecte cu fidelitate viața spirituală, dar și cea materială a Banatului de-a lungul câtorva veacuri. Cercetarea documentelor este una sistematică, atentă, plină de profesionalism.

Lucrarea de față reprezintă un instrument de lucru util, o valoroasă sursă de referințe și informații, se citește cu mult interes și reprezintă o contribuție semnificativă pentru viața religioasă și instituțiile ecleziastice ortodoxe din Banatul medieval.

ARTEMIZA DAMIAN